

Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkânsızlık Sebebiyle Borcun Sona Ermesi

Gamze Turan Başara*

ÖZET Borçlar Kanunu'nda imkânsızlık, başlangıçtaki imkânsızlık ve sonraki imkânsızlık şeklinde ikili bir ayırımla düzenlenmiştir. Başlangıçtaki imkânsızlık, butlan yaptırımına tabi tutulmuşken, sonraki imkânsızlığa borçlunun kusurlu olup olmamasına göre farklı sonuçlar bağlanmıştır. Şayet borçlanılan edim borçlunun kusurundan kaynaklanan sebeplerle imkânsız hale gelmişse, borçlu tazminat ödemekle yükümlü olacaktır. Buna karşılık borçlanılan edimin borçlunun kusuru olmaksızın imkânsız hale gelmesi halinde borçlu borcundan kurtulacaktır.

Tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde, edimin imkânsız hale gelmesiyle borcundan kurtulan borçlu, karşı taraftan aldıklarını sebepsiz zenginleşme kurallarına göre iade etmekle yükümlü olduğu gibi, alacaklı tarafından henüz ifa edilmeyen karşı edimi isteme hakkını da kaybeder. Kural bu olmakla birlikte kanunda ve sözleşmede düzenlenen bazı istisnai hallerde borçlunun imkânsızlık sebebiyle borcundan kurtulmasına karşılık, karşı edimi isteme yetkisini kaybetmeyeceği kabul edilmektedir.

ANAHTAR KELİMELER İmkânsızlık, başlangıçtaki imkânsızlık, kusursuz sonraki imkânsızlık, borcun sona ermesi, Borçlar Kanunu.

ABSTRACT Impossibility in the Code of Obligations has been regulated as being separated into two as the original impossibility and supervening impossibility. Original impossibility is being subjected to invalidity sanction whereas supervening impossibility has been tied to different results depending on whether the indebted is in fault or not. If the act being indebted has become impossible owing to reasons caused by the fault of the indebted party, the indebted shall be obligated to pay indemnity. However, if the act being indebted has become impossible without the fault of the indebted party, then the indebted shall be relieved from the debts thereof.

At the contracts that fully burden both parties with debt, the indebted party, that is relieved from his/her debts with the act becoming impossible, shall be liable from returning the items received from the other party as per unjust enrichment rules and shall also lose his/her right to request for the counter-act that has not yet been performed by the creditor. Although this is the rule, in certain exceptional cases regulated in the law and contract, it is accepted that, in response to being relieved from the debt to impossibility, the indebted will not lose his/her authority to request for the counter-act.

KEYWORDS Impossibility, original impossibility, faultless subsequent impossibility, termination of debt, Code of Obligations

GİRİŞ

Taraflar arasında yapılan sözleşmelerde ortak amaç borca konu edimin ifa edilmesidir. Bu sözleşmeler, taraflara, taahhüt ettikleri borçlarını zamanında ve usulüne uygun olarak ifa zorunluluğu yükler. Şayet sözleşme öncesinde borca konu edimin ifası imkânsızsa geçerli bir sözleşmeden bahsedilemeyecektir. Bunun yanında, bazı hallerde taraflar arasında yapılan sözleşme başlangıçta geçerli olarak kurulmakla birlikte, sözleşmeye konu edimin ifası sonradan imkânsız hale gelebilir.

* Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi

İncelemenin konusu, Borçlar Kanunu'nun 117. maddesinde genel olarak düzenlenen, borçlunun sorumlu olmadığı sonraki imkânsızlıktır. Borç konusu edimin ifasının imkânsız hale gelmesi durumunda, tarafların hak ve yükümlülüklerinin tespiti açısından imkânsızlığın türü, kapsamı ve zamanı büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle çalışmada öncelikle imkânsızlık kavramı üzerinde durulmuş ve konunun incelenmesi açısından önemli olan imkânsızlık türlerine yer verilmiştir. Daha sonra borçlunun sorumlu olmadığı sonraki imkânsızlığın unsurları, hüküm ve sonuçları ayrıntılı olarak incelenmiştir.

1. İMKÂNSIZLIK KAVRAMI VE TÜRLERİ

A-İMKÂNSIZLIK KAVRAMI

İmkânsızlık, bir sözleşmenin geçerli olup olmadığı veya sözleşme ilişkisinden doğan bir borcun sona erip ermediği ile doğrudan ilgili olması sebebiyle borçlar hukuku bakımından büyük önem taşımaktadır. Borçlar Kanunu'nun 20. maddesine göre, kurulduğu anda konusu objektif ve sürekli olarak imkânsız olan akit batıldır.¹

Belirtmek gerekir ki, Borçlar Kanunu'nun 20. maddesinde kast olunan imkânsızlık sözleşme yapıldığı sırada mevcut olan imkânsızlıktır. Sözleşme yapıldıktan sonra ortaya çıkan imkânsızlık butlan sonucunu doğurmayacaktır. Sonraki imkânsızlığa borçlunun kusurlu ya da kusursuz olmasına göre farklı sonuçlar bağlanmıştır. Borçlar Kanunu'nun 96. maddesinde, borçlanılan edimin borçlunun kusurundan kaynaklanan sebeplerle imkânsız hale gelmesi halinde, borçlunun tazminat ödemekle yükümlü olacağı; 117. maddesinde ise borçlanılan edimin borçlunun kusuru olmaksızın imkânsız hale gelmesi halinde borçlunun borcundan kurtulacağı hükme bağlanmıştır.

1. Selahattin Sulhi Tekinay, Sermet Akman, Haluk Burcuoğlu, Atilla Altop, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 5.b., İstanbul, 1985, ss.541-542; Necmeddin Feyzi Feyzioğlu, *Borçlar Hukuku*, C.I, Genel Hükümler, 2.b., İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1976, s.266; Ingeborg Schwenzer, *Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeiner Teil*, 4. Aufl., Bern, Stämpfli Verlag, 2006, s.434; Safa Reisoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 19.b., İstanbul, Beta Yayınları, 2006, s.303; Veysel Başpınar, *Borç Sözleşmelerinin Kısmi Butlanı*, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1998, s.111; Hüseyin Altaş, *Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkânsızlık* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1991, s.2; Mehmet Altunkaya, *Edimin Başlangıçtaki İmkânsızlığı*, Ankara, Yetkin Yayınları, 2005, s.110; Mustafa Reşit Karahasan, *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, C.II, İstanbul, Beta Yayınları, 2003, s.1249; Y. 15. HD., T. 21.10.2002, E. 4195, K. 4758, www.meseyazilim.com (E.T: 17.04.2010).

Başlangıçtaki imkânsızlığa ilişkin Borçlar Kanunu'nun 20. maddesine karşılık gelen Tasarı'nın 27. maddesinde sözleşmenin içeriğini sakatlayan sebepler sayılmış ve başlangıçtaki imkânsızlık da bunlar arasında kabul edilerek konusu imkânsız olan sözleşmeler, kesin hükümsüzlük yaptırımına tabi tutulmuştur.

Burada parça borcu ve cins borcu açısından bir ayrım yapmak gerekir. Parça borçlarında, borca konu şeyin yok olması veya başka bir sebeple borçlunun bu şey üzerinde tasarruf edememesi halinde borcun ifası imkânsız olacak ve Borçlar Kanunu'nun 117. maddesi uyarınca borç sona erecektir.² Cins borçlarında ise, borca konu malla aynı türden mal piyasada mevcut oldukça ve borçlunun bu türden malları başkasından temin ederek alacaklıya teslim etmesi mümkün olduğu sürece ifa imkânsızlığından söz edilemeyecektir.³

Kanunda imkânsızlığa bağlanan sonuçlardan söz edilmekle birlikte, imkânsızlık kavramından ne anlaşılması gerektiği hususunda bir açıklama yapılmamıştır. Doktrinde bir görüş⁴ imkânsızlığı, edimin içeriği değişmeksizin borçlunun etkinliği ile aynen gerçekleştirilmesinin sürekli mümkün olmaması şeklinde tanımlar. Bir diğer görüş⁵ ise imkânsızlığı, borçlanılan edimin baştan itibaren geçerli olarak doğmasını veya sonradan borçlu ya da diğer herhangi bir kimse tarafından objektif, sürekli ve kesin olarak yerine getirilmesini önleyen, maddi veya hukuki engeller şeklinde tanımlamaktadır.

B-İMKÂNSIZLIK TÜRLERİ

1. FİİLİ VE HUKUKİ İMKÂNSIZLIK

Doktrinde imkânsızlığa neden olan olayların niteliğine göre fiili imkânsızlık ve hukuki imkânsızlık ayrımı yapılmaktadır.⁶ Borçlanılan edimin yerine getirilmesinin imkânsız hale gelmesi, doğal bir olay veya üçüncü bir kişinin işlediği haksız bir fiil gibi maddi bir nedenden kaynaklanıyorsa, bu durumda fiili imkânsızlık söz konusudur. Örneğin, deprem, sel, yangın, salgın hastalık gibi doğal afetler sebebiyle borç konusu olan şeyin yok olması nedeniyle borcun ifa edilememesi halinde fiili imkânsızlıktan söz edilir.⁷

2. Reisoğlu, s.260.

3. Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 8.b., İstanbul, Beta Yayınları, 2003, s.922; Erzurumluoğlu, *Borçlar Hukuku Sistemine Göre Borçluya Yüklenemeyen Nedenlerden Dolayı Edimin Yerine Getirilememesi*, Ankara, 1970, s.13; Tekinay, Akman, Burcuoğlu, Altop, s.1217.

4. Rona Serozan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, C.III, İfa, İfa Engelleri, Haksız Zenginleşme, 3.b., İstanbul, Filiz Kitabevi, 2002, s.163.

5. Erzurumluoğlu, s.10; Mustafa Dural, "İmkânsızlık Kavramı ve Türleri", *BATİDER*, C. VII, s.1, 1973, s.13; Tekinay, Akman, Burcuoğlu, Altop, s.903 vd.

6. M.Kemal Oğuzman, M.Turgut Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 5.b., İstanbul, Filiz Kitabevi, 2006, s.443; Erzurumluoğlu, s.13; Dural, "İmkânsızlık Kavramı", s.14-15; Feyzioğlu, s.267; Karahasan, s.1249; Schwenzer, s.431.

7. Erzurumluoğlu, s.13; Özer Seliçi, *Borçlar Kanuna Göre Sözleşmeden Doğan Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1976, s.90; Tekinay, Akman, Burcuoğlu, Altop, s.1210; Feyzioğlu, s.267; M. Ahmet Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 5.b., Ankara, Turhan Kitabevi, 2005, s.481.

Hukuki imkânsızlık halinde ise, borç fiili bir durum dolayısıyla değil, bir kanun hükümünden dolayı yerine getirilememektedir. Hukuki imkânsızlık çeşitli nedenlerden doğabilir. Örneğin, borca konu şeyin haczedilmesi, ithalinin yasaklanması gibi hukuki bir sebepten dolayı edimin ifasının imkânsız olması hallerinde hukuki bir imkânsızlık vardır.⁸

2. BAŞLANGIÇTAKİ VE SONRAKİ İMKÂNSIZLIK

İmkânsızlık, meydana geldiği an itibariyle başlangıçtaki ve sonraki imkânsızlık olmak üzere ikiye ayrılır. İmkânsızlığa uygulanacak hükümler açısından bu ayrımın önemi büyüktür. Çünkü Borçlar Kanunu'nun 20. maddesinde başlangıçtaki imkânsızlık ve sonuçları; 117. maddesinde ise sözleşmenin kurulmasından sonra icrası aşamasında ortaya çıkan sonraki imkânsızlık hali ve sonuçları düzenlenmiştir.⁹

Borç doğuran sözleşmenin yapılmasından önce veya en geç sözleşme yapıldığı anda sözleşmenin konusu imkânsız ise başlangıçtaki imkânsızlık söz konusu olur. Bu imkânsızlık türünde sözleşmenin kurulma anı esas alınır.¹⁰ Sözleşmenin kuruluşu anındaki imkânsızlığın sonradan ortadan kalkması sözleşmeyi geçerli hale getirmez. Çünkü konusu imkânsız olduğundan, sözleşme daha başlangıçta geçerli olarak meydana gelmemiştir.¹¹ Borçlar Kanunu'nun 20. maddesinde düzenlenen bu imkânsızlığın maddi, hukuki veya ekonomik sebeplerden kaynaklanmasının bir önemi yoktur. Söz konusu düzenlemeye göre, yapılan sözleşmenin imkânsızlık sebebiyle geçersiz olabilmesi için bu imkânsızlığın objektif bir imkânsızlık olması, yani belli bir veya birkaç kişi için değil herkes için söz konusu olması gerekir. Örneğin satım sözleşmesine konu bir atın satımdan önce ölmesi durumunda objektif bir imkânsızlık söz konusudur.¹²

-
8. Dural, "İmkânsızlık Kavramı", s.14; Seliçi, s.90; Feyzioğlu, s.268; Kılıçoğlu, s.481; Schwenzer, s.431; Altunkaya, s.95; Başpınar, s.113.
 9. Erzurumluoğlu, s.10; Dural, "İmkânsızlık Kavramı", s.25; Altaş, s.17; Ali Bozer, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 2.b., Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2007, s.56; Schwenzer, s.433; Peter Gauch, Walter R. Schlupe, *Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeinen Teil* Band I-II, 6. Aufl., Zürich, Schulthess Verlag, 1995, N. 3126; Serozan, s.155; Y. 14. HD.,T. 05.10.2006, E. 7776, K. 1051, www.meseyazilim.com (E.T: 17.04.2010).
 10. Mustafa Dural, *Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkânsızlık*, İstanbul, 1976, s.75; Reisoğlu, s.303; Altaş, s.18; Schwenzer, s.433; Dural, "İmkânsızlık Kavramı", s.25; Gauch,Schlupe, N. 633; Ernst A. Kramer, *Berner Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht: Das Obligationenrecht: Band VI: 2. Teilband: Art. 19-22 OR*, Bern, Stämpfli Verlag, 1991, N. 246; Başpınar, s.118; Altunkaya, s.102; Erzurumluoğlu, s.10; Karl Larenz, *Lehrbuch des Schuldrechts*, 1. Band, Allgemeiner Teil, 14. Aufl., München, Beck Verlag 1987, s.99; Hans Brox, Wolf-Dietrich Walker, *Allgemeines Schuldrecht*, 30. Aufl., München, 2004, ss.207-208.
 11. Eren, s.298.
 12. Erzurumluoğlu, s.11; Tekinay,Akman,Burcuoğlu,Altop, s.1214; Kılıçoğlu, s.482; Turgut Akıntürk, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 11.b., İstanbul, Beta Yayınları, 2005, s.167; Başpınar, s.119; Dural, *Sonraki İmkânsızlık*, s.81; Schwenzer, s.434; Gauch, Schlupe, N. 634.

Başlangıçtaki imkânsızlığın butlan sonucunu doğurması için objektif olmasının yanında sürekli olması da gerekir. Zira edimin ifası geçici olarak yerine getirilemez nitelikte ise, burada artık gerçek anlamda imkânsızlıktan söz edilemeyecektir.¹³

Sözleşmenin geçerli olarak kurulmasından sonra ortaya çıkan bir engelin, borca konu olan edimin ifasını sürekli ve kesin olarak engellemesine sonraki imkânsızlık denir.¹⁴ Örneğin sözleşme kurulduktan sonra borçlanılan edimin konusunu oluşturan otomobilin yanması, sözleşmeye konu ürünün ithalinin yasaklanması durumlarında sonraki imkânsızlık söz konusudur. Borçlar Kanunu'nda sonradan ortaya çıkan imkânsızlığın sonuçları, bu durumun borçlunun kusurundan ileri gelip gelmemesine göre 96. ve 117. maddelerde ayrı ayrı hüküm altına alınmıştır.¹⁵

3. OBJEKTİF VE SUBJEKTİF İMKÂNSIZLIK

Objektif-sübjektif imkânsızlık ayırımı hususunda doktrinde farklı görüşler ileri sürülmektedir. Hâkim görüşe göre,¹⁶ “edimin sadece borçlu için mi, yoksa herkes için mi imkânsız olduğunu” ölçü almak gerekir. Buna göre, borçlanılan edimin borçlu da dâhil olmak üzere hiç kimse tarafından ifa edilememesi halinde objektif imkânsızlık söz konusu olur. Burada borcun yerine getirilememesi, maddi veya hukuki bir sebepten ileri gelebilir. Örneğin, ölmüş bir atın veya yanmış bir evin satılması durumlarında borç herkes için imkânsızdır.¹⁷

Sübjektif imkânsızlıkta ise, borçlanılan edimin, borçlunun şahsi durumundan kaynaklanan bir sebepten dolayı sadece borçlu tarafından ifa edilememesi, buna karşılık üçüncü kişiler tarafından ifa edilebilmesi söz konusudur.¹⁸ Örneğin, borçlunun işsiz olması sebebiyle ekonomik gücünün olmaması veya tasarruf yetkisine sahip olamaması

13. Dural, *Sonraki İmkânsızlık*, s.100; Schwenger, s.434; Başpınar, s.121.

14. Eren, s.1249; Dural, *Sonraki İmkânsızlık*, s.75; Kenan Tunçomağ, *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, C.I, 6.b., İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1976, s.787; Haluk Tandoğan, *Türk Mes'uliyet Hukuku*, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1961, s.395; Altaş, s.19; Hermann Becker, *Kommentar Zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch*, Band VI: Obligationenrecht I. Abteilung Allgemeine Bestimmungen Art. 1-183 OR, 2. Aufl., Bern, Stämpfli Verlag, 1941, Art. 97, N. 11; Schwenger, s.433; Altunkaya, s.105; Dural, “İmkânsızlık Kavramı”, s.24; Kılıçoğlu, ss.482-483; Brox,Walker, s.208; Başpınar, s.115; Gauch,Schlupe, N. 3126.

15. Tekinay,Akman,Burcuoğlu,Alttop, s.1217; Eren, s.296; Altaş, s.19; Erzurumluoğlu, s.11; Kılıçoğlu, s.483; Bozer, s.197-198; Serozan, s.155.

16. Eren, s.1249; Feyzioğlu, s.269; Kılıçoğlu, s.482; Schwenger, s.432; Başpınar, s.122; Gauch,Schlupe, N. 3135, 3159; Reisoğlu, s.304.; Y.11. HD. T. 06.07.2006, E. 7411 K. 8038, Y. 15. HD., T. 31.01.2002, E. 4351, K. 454, www.meseyazilim.com (E.T:25.04.2010).

17. Altaş, s.13.

18. Serozan, s.156; Dural, “İmkânsızlık Kavramı”, s.29; Altaş, s.14; Feyzioğlu, s.269; Schwenger, s.432; Kılıçoğlu, s.482; Reisoğlu, s.304; Altunkaya, s.116.

hallerinde, edim borçlu tarafından yerine getirilemeyecekken, başkaları tarafından yerine getirilebileceği için imkânsızlık subjektiftir. Borçlunun kişisel durumundan kaynaklanan ifa engelinin sonradan ortadan kalkması her zaman mümkün olduğundan, subjektif imkânsızlıkta ifa engeli kesin ve sürekli değildir.¹⁹

Bir diğer görüş²⁰ ise, imkânsızlığın objektif nitelikte olup olmadığını belirlemek için “imkânsızlığın kaynağını” ölçü almaktadır. Şayet imkânsızlık borçlunun kişisel durumundan kaynaklanmışsa, subjektif; edimin konusuyla ilgili ise, objektiftir. Ancak şahsa sıkı sıkıya bağlı edimlerde durum farklıdır. Bu tür borç ilişkilerinde edim, yalnız borçlunun şahsi yetenek ve becerileri ile yerine getirilebildiğinden böyle bir edimi borçludan başka birisinin ifa etmesi söz konusu değildir. Bu sebeple meydana gelen imkânsızlık objektif nitelik taşıyacaktır.²¹ Örneğin, ünlü bir ressamın bir tablo yapmayı taahhüt ettikten sonra felç olması sebebiyle yapamayacak duruma gelmesi halinde edimin üçüncü kişiler tarafından ifası mümkün olmadığından objektif imkânsızlık söz konusudur.

Objektif ve subjektif imkânsızlık ayrımı başlangıçtaki imkânsızlık açısından önemlidir. Başlangıçtaki imkânsızlığın objektif olması halinde yapılan sözleşme hükümsüzdür. Nitekim Borçlar Kanunu’nun 20. maddesi sadece başlangıçtaki objektif imkânsızlık halinde uygulama alanı bulur. Başlangıçtaki imkânsızlığın subjektif olması halinde sözleşme buna rağmen doğmuştur ve hüküm ifade edecektir.²²

4. KUSURLU VE KUSURSUZ İMKÂNSIZLIK

Borç ilişkisinde edimin ifasının imkânsız hale gelmesinin tarafların kusurundan ileri gelip gelmemesine göre, “kusurlu imkânsızlık” ve “kusursuz imkânsızlık” ayrımı yapılmaktadır.²³

Borç ilişkisinin geçerli olarak kurulmasından sonra ortaya çıkan imkânsızlığın borçlunun kusurundan ileri gelmesi halinde, borçlu, Borçlar Kanunu’nun 96. maddesine göre alacaklının uğradığı zararları tazmin etmekle yükümlüdür. Bir başka ifade ile, böyle bir durumda borçlunun kusuru ile borçlanılan edimin ifası imkânsızlaşsa bile, taraflar arasındaki

19. Altaş, s.14; Dural, *Sonraki İmkânsızlık*, s.79 vd.; Erzurumluoğlu, s.12.

20. Tekinay, Akman, Burcuoğlu, Altop, s.1215.

21. Dural, “İmkânsızlık Kavramı”, s.30; Schwenger, s.432; Gauch, Schlupe, N. 636; Eren, s.1250; Başpınar, s.122.

22. Erzurumluoğlu, s.12; Oğuzman, Öz, s.77-78; Dural, “İmkânsızlık Kavramı”, s.29; Schwenger, ss.432-433; Başpınar, s.116; Claire Huguenin, *Obligationenrecht Allgemeiner Teil*, 2. Aufl., Zurich, Schulthess Verlag, 2006, s.91.

23. Dural, Kusurlu ve Kusursuz İmkânsızlık yerine “Borçlunun Sorumlu Olduğu ve Borçlunun Sorumlu Olmadığı İmkânsızlık” ifadesini kullanmıştır (bkz. Dural, “İmkânsızlık Kavramı”, s.52); Ayrıca kusurlu ve kusursuz imkânsızlık olarak ifade eden yazarlar için bkz. Karahasan, s.1249; Larenz, s.93; Tunçomağ, s.481; Feyzioğlu, ss.459-462; Tekinay, Akman, Burcuoğlu, Altop, s.1214 vd.; Brox, Walker, s.209.

borç ilişkisi devam eder. Ancak alacak hakkının içeriği değişerek, ifası imkânsızlaşan edimin yerini alacaklının zararlarını karşılama yükümlülüğü alır.²⁴ Borçlunun kusurundan dolayı edimin ifası kısmen imkânsızlaşırsa borçlu yine alacaklının zararını tazmin etmekle yükümlü olacaktır. Ancak kısmi ifanın alacaklı için bir değeri yoksa bu durumda alacaklı bunu reddederek sözleşmenin hiç ifa edilmemesinden doğan zararlarını talep edebilir.²⁵

Kusursuz imkânsızlıkta ise; edimin ifası borçlunun kusuru olmaksızın imkânsız hale geldiğinden, Borçlar Kanunu'nun 117. maddesine göre, herhangi bir tazminat söz konusu olmadan borç ilişkisi sona erer ve sözleşme dolayısıyla yerine getirilen edimler, sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre iade edilir.²⁶ Bu durumda sözleşmeye konu edimin ifasının imkânsız hale geldiğini borçlu iyi niyet kurallarına göre alacaklıya bildirmekle yükümlüdür. Aksi halde bundan doğan zararı ödemekle yükümlü olur.²⁷

5. SÜREKLİ İMKÂNSIZLIK – GEÇİCİ İMKÂNSIZLIK

İfa süresi içinde ortaya çıkan engeller dolayısıyla edimin ifasının zaman yönünden nihai olarak imkânsız hale gelmesi halinde sürekli imkânsızlık söz konudur.²⁸ Buna karşın borçlanılan edimin ifası zaman yönünden geçici bir engel nedeniyle imkânsız hale gelirse, geçici imkânsızlık söz konusu olur. Geçici imkânsızlığı doğuran engel ortadan kalktığı zaman, sözleşmenin ifası mümkün hale gelecektir.²⁹

BORÇLUNUN SORUMLU OLMADIĞI SONRAKİ İMKÂNSIZLIK

A–GENEL OLARAK

Borçlunun sorumlu olmadığı sonraki imkânsızlık doktrinde “kusursuz sonraki imkânsızlık” olarak da adlandırılmaktadır.³⁰ Kusursuz sonraki imkânsızlık Borçlar Kanunu'nun 117. maddesinde düzenlenmiştir. Bu hükme göre, edimin ifası sözleşmenin ya-

24. Kemalettin Birsen, *Borçlar Hukuku Dersleri Borçların Genel Hükümleri*, 4.b., İstanbul, 1967, s.546; Karahasan, s.1250; Altunkaya, s.108; Dural, “İmkânsızlık Kavramı”, s.52; Brox,Walker, s.209; Larenz, s.93; Reisoğlu, s.304; Huguenin, s.93; Schwenger, s.438; Gauch,Schluep, N. 3140.

25. Andreas von Tuhr, *Borçlar Hukuku*, (Çev. Cevat, Edege), Ankara, Yargıtay Yayınları, 1983, s.563; Tunçomağ, s.806.

26. Erzurumluoğlu, s.15; Dural, “İmkânsızlık Kavramı”, s.54; Birsen, s.546; von Tuhr, s.603; Huguenin, s.93.

27. von Tuhr, s.600.

28. Altaş, s.22; Başpınar, s.122; Schwenger, s.433; Altunkaya, s.118; Brox,Walker, s.210; Dural, İmkânsızlık Kavramı, s.45; Gauch,Schluep, N. 3152.

29. Dural, “İmkânsızlık Kavramı”, s.45; Altaş, s.23; Altunkaya, s.120; Brox,Walker, s.209; Becker, Art. 97, N. 21; Schwenger, s.433; Theo Guhl, Alfred Koller,, Anton K. Schnyder, Jean Nicolas Druey, *Das Schweizerische Obligationenrecht*, 9. Aufl., Zürich, Schulthess Verlag, 2000, N.8; Gauch, Schluep, N. 3152.

30. Eren, s.1248; Tunçomağ, s.787.

pılmasından sonra borçlunun kusuru olmaksızın imkânsız hale gelmişse borç sona erecektir.³¹ Bu maddenin birinci fıkrası borçlunun sorumlu olmadığı sonraki imkânsızlığın unsurlarını; ikinci fıkrası ise hüküm ve sonuçlarını düzenlemektedir. Maddenin 2. fıkrasının son cümlesinde de öngörülen kuralın istisnaları hükme bağlanmıştır.

B–BORÇLUNUN SORUMLU OLMADIĞI SONRAKİ İMKÂNSIZLIĞIN UNSURLARI

1. BORÇLANILAN EDİMİN İFASI SONRADAN İMAKSIZLAŞMIŞ OLMALI

Borçlar Kanunu'nun 117. maddesinin uygulanabilmesi için borçlanılan edimin sözleşmenin kurulmasından sonra imkânsız hale gelmesi gerekir. Edimin yerine getirilmesi, sözleşmenin kurulmasından önce imkânsız hale gelmişse, sonraki imkânsızlık değil bu durumda başlangıçtaki imkânsızlık söz konusu olacaktır.³² Bu takdirde de borcun sona ermesinden değil, Borçlar Kanunu'nun 20/I. maddesinde hükme bağlanan sözleşmenin butlanından söz edilir.³³ İmkânsızlığın başlangıçtaki veya sonraki imkânsızlık olması hususunda önemli olan, sözleşmenin kuruluş anıdır. Şarta veya bir süreye bağlanarak yapılan sözleşmenin kuruluşu anında borç konusu edimin ifası mümkün iken şartın veya sürenin gerçekleşmesinden önce imkânsız hale gelse dahi imkânsızlık, sonraki imkânsızlık olarak nitelendirilmelidir.³⁴ Zira bu halde de borç konusu edimin ifası sözleşmenin kurulduğu sırada mümkün iken sonradan imkânsız hale gelmiştir.

2. EDİMİN İFASI OBJEKTİF ANLAMDA İMKÂNSIZLAŞMIŞ OLMALI

Bu konuda doktrinde kabul edilen bir görüşe göre,³⁵ objektif – sübjektif imkânsızlık ayrımı başlangıçtaki imkânsızlık için önemli olup, sonraki imkânsızlık durumunda böyle bir ayrıma gitmenin bir önemi yoktur. Burada tespit edilmesi gereken, imkânsızlığın borçlunun kusurundan ileri gelip gelmediği hususudur.

31. Tunçomağ, s.787; Altaş, s.41, Eren, s.1248; Aydın Aybay, *Borçlar Hukuku Dersleri Genel Bölüm*, 11.b., İstanbul, Filiz Kitabevi, 1995, s.151; Seçkin Topuz, Ferhat Canbolat, “Türk-İsviçre ve Alman Borçlar Hukukunda İmkânsızlığın Düzenlenişi”, *AÜHFD*, C. 57, s.3, Ankara, 2008, s.686; Gauch, Schlupe, N. 3272.

Borçlunun sorumlu olmadığı sonraki imkânsızlığı düzenleyen Borçlar Kanunu'nun 117. maddesine karşılık gelen Tasarı.136. maddesi ilk iki fıkrada mevcut kanun hükmüne paralel şekilde yeniden düzenlenmiştir. Yeni sayılabilecek üçüncü fıkrada ise ifanın imkânsızlaştığını alacaklıya gecikmeksizin bildirmeyen ve zararın artmaması için gerekli önlemleri almayan borçlunun, bundan doğan zararları ödemekle yükümlü tutulacağı hükme bağlanmıştır.

32. Tunçomağ, s.789; Eren, s.1249; Altaş, s.42; Ferit H. Saymen, Halid K.Elbir, *Türk Borçlar Hukuku Umumi Hükümler*, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1966, s.871; Gauch, Schlupe, N. 3126.

33. Eren, s.1249; Akıntürk, s.168; Saymen, Elbir, s.872; Kramer, Art. 19-20, N. 246,248.

34. Tunçomağ, s.789; Altunkaya, s.109.

35. Akıntürk, s.168; Reisoğlu, s.305; Serozan, s.155.

İsabetli olarak savunulan bir diğer görüşe göre ise,³⁶ objektif ve sübjektif imkânsızlık hallerine uygulanacak hükümler farklıdır. Eğer sonraki imkânsızlık sübjektif ise, borçlunun temerrüdüne ilişkin Borçlar Kanunu'nun 101. ve devamı maddeleri; objektif ise Borçlar Kanunu'nun 96. maddesi veya 117. maddesi uygulanmalıdır. Bu nedenle kural olarak sadece objektif imkânsızlık Borçlar Kanunu'nun 117. maddesi anlamında borcu sona erdiren bir sebeptir. Borçlanılan edimin yalnız borçlu tarafından yerine getirilmesinin mümkün olmaması hali olan sübjektif imkânsızlık, Borçlar Kanunu'nun 117. maddesi kapsamına girmez.

3. İMKÂNSIZLIK SÜREKLİ OLMALI

Borçlar Kanunu'nun 117. maddesinin uygulanabilmesi için sonraki imkânsızlık sürekli ve kesin olmalıdır. Geçici imkânsızlık borcu sona erdirmez.³⁷ Örneğin, ulaşım yollarının veya gümrük kapılarının bir süre için kapanması, işyerinde grev uygulanması sebebiyle üretimin bir süre durması geçici imkânsızlık hallerindedir.³⁸ Bu hallerde kural olarak borçlunun temerrüdü söz konusu olur ve tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde alacaklı Borçlar Kanunu'nun 106. maddesinin kendisine tanıdığı haklardan yararlanabilir.³⁹ Buna göre alacaklı, borcun aynen ifasını ve ifada gecikmeden doğan zararın tazminini veya ifadan vazgeçerek borcun ifa edilmemesinden doğan müspet zararının tazminini ya da akdin feshini ve menfi zararının tazminini isteyebilir. Buna karşılık, tek taraflı sözleşmelerde bu durum alacaklı için katlanılamaz bir hale gelmişse, geçici imkânsızlık sürekli imkânsızlıkla bir tutulmalıdır.⁴⁰

4. İMKÂNSIZLIK İFAYA TAMAMEN ENGEL OLMALI

Borçlanılan edimin, imkânsızlık sebebiyle ifa edilemez hale gelmesi gerekir. İfadan beklenen amaç, alacaklının sözleşmeden beklediği faydanın sağlanmasıdır. İmkânsızlık sebebiyle bu amacın gerçekleşmesi mümkün değilse edimin ifası imkânsızlaşmıştır. Bir başka ifade ile edimin yerine getirilememesine neden olan ifa engeli öyle bir nitelik taşımalı ki, borçlanılan edim bu engel nedeniyle hiçbir zaman ve hiç kimse tarafından yerine getirilememelidir.⁴¹

36. Eren, s.1249; Kılıçoğlu, s.629; Gauch, Schlupe, N. 3298.

37. Eren, s.1250; Altaş, s.43; Becker, Art. 97, N. 21; Gauch, Schlupe, N. 3305.

38. Tunçomağ, s.795.

39. Eren, s.1250; Dural, "İmkânsızlık Kavramı", s.48.

40. Eren, s.1250.

41. Dural, *Sonraki İmkânsızlık*, s.123; Tunçomağ, s.795; Altaş, s.43; İnal, s.229

Borçlanılan edimin ifası kısmen veya tamamen imkânsızlaşabilir. Edimin ifasının kısmen imkânsızlaşması durumunda borç kısmen sona ereceğinden borçlu, imkânsızlıktan sorumlu olmadığı kısım için borcundan kurtulur, buna karşılık diğer kısmı ifa etmek zorundadır.⁴²

5. İMKÂNSIZLIK NEDENİYLE İFA EDİLEMİYEN EDİMİN YERİNE BAŞKA BİR DEĞER GEÇMEMİŞ OLMALI

Borçlar Kanunu'nun 117. maddesinin uygulanabilmesi için, imkânsızlık nedeniyle ifa edilemez hale gelen edimin yerine başka bir değer geçmemiş olması gerekir. Borçlanılan edimi imkânsız kılan olaylar nedeniyle borçlunun malvarlığına başka değerlerin geçmesi durumunda borç ilişkisi sona ermez. Alacak hakkı, ifası imkânsızlaşan edimin yerine geçen değerler açısından devam eder.⁴³ Örneğin, satıcının satılan bir mal yandığı zaman sigorta şirketinden alacağı sigorta bedeli, borçlanılan edim haksız bir fiil sonucunda yok edilmişse, ödenecek tazminat; kamulaştırılmışsa ödenen kamulaştırma bedeli satılan malın yerine satıcının malvarlığına giren değerlerdir.⁴⁴

Edimin yerine başka bir değer geçmesi halinde, alacaklı, bu değer kendisine verilmesini istemişse bu durumda borç ilişkisi sona ermeyip sadece içerik değiştirir. Bu nedenle, alacaklının talep etmesi halinde borçlunun imkânsızlaşan edim yerine geçen ikame değeri alacaklıya teslim veya temlik etmesi gerekir.⁴⁵ Örneğin, borçlunun tahsil ettiği tazminat parasını alacaklıya iade etmesi veya henüz tahsil etmemişse buna ilişkin alacak hakkını temlik etmesi gerekir.⁴⁶

6. BORÇLANILAN EDİMİN İMKÂNSIZ HALE GELMESİNDE BORÇLUNUN KUSURU BULUNMAMALI

Borçlar Kanunu'nun 117. maddesine göre borcun ortadan kalkabilmesi ve borçlunun kararlaştırılan edimi ifa etmekten kurtulabilmesi için, sonraki imkânsızlığın borçlunun kusurundan ileri gelmemesi gerekir.⁴⁷ Çünkü 117. maddede, ancak kusursuz imkân-

42. Tunçomağ, s.795; Eren, s.1250.

43. von Tuhr, s.600; Altaş, s.44; Tunçomağ, s.795; Eren, s.1254; Dural, *Sonraki İmkânsızlık*, s.123; Becker, Art. 119, N. 8; Gauch, Schlupe, N. 3307.

44. Tunçomağ, s.795; Eren, s.1254; Oğuzman, Öz, s.448.

45. Eren, s.1255.

46. Eren, s.1255; von Tuhr, s.602.

47. Akıntürk, s.168; Kılıçoğlu, s.630; Saymen, Elbir, s.872; İnal, s.228. YHGK. 18.4.1984, E.11-139 K. 426 sayılı kararına göre; "BK. md. 117 anlamında bir imkânsızlığın varlığını kabul edebilmek için üç koşulun birlikte bulunması gerekir: 1) İmkânsızlığı doğuran olay sonradan meydana çıkmalıdır; 2) Olay önceden öngörülemeyen ve önlenemez olmalıdır; 3) İmkânsızlığın doğumuna borçlu kendi fiili (kusuru) ile sebebiyet vermemiş bulunmalıdır. Sözleşmeye etkili olabilecek bir yetkinin başka bir makamın elinde bulunduğu biliniyorsa, yetkinin şu veya bu yönde kullanılması beklenmeyen, önceden öngörülemeyen bir olay niteliği taşımaz. Böylece, yabancı bir firmadan mal alımına ilişkin sözleşmeyi yaparken, ithalat rejimini, Maliye Bakanlığının döviz tahsis edip etmeme hususundaki yetkisini bilen

sızlık borcu sona erdiren bir sebep olarak hüküm altına alınmıştır. Eğer imkânsızlık borçlunun kusurundan ileri geliyorsa bu durumda Borçlar Kanunu'nun 96. maddesi uygulanır ve borçlu alacaklının bu yüzden uğradığı zararları tazmin etmek zorunda kalır. Çünkü böyle bir durumda borcun konusu olan edim, imkânsızlık nedeniyle sona ermemiş, fakat zarar ve ziyanın tazminine dönüşmüştür.⁴⁸

Doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre,⁴⁹ borçlunun sorumluluğu belirlenirken kusur kavramının yeterli olmayacağı, dolayısıyla kusur yerine borçluya isnad edilemeyen durumları esas almak suretiyle sorumluluğun tespit edilmesi gerekir. Bunun yanında isabetli olarak kabul edilen bir diğer görüşe göre, Borçlar Kanunu'nun 117. maddesi akdi ilişkiyi düzenlediğinden, borçlunun sorumlu olup olmadığını belirlemek için kusur kavramından yararlanmak daha doğru olacaktır. Çünkü akdi ilişkide sorumluluğun belirlenmesinde esas ilke "kusur ilkesi"dir.⁵⁰

Ancak bazı istisnai hallerde borçlu kusurlu olmasa bile imkânsızlıktan dolayı sorumlu olacağı kabul edilmiştir.⁵¹ Bu tür bir sorumluluk hali cins borçlarında ortaya çıkmaktadır. Cins yok olmayacağından, borçlunun kusuru olmaksızın borçlanılan edim yok olsa, örneğin edim konusu meyveler çürüse bile, borçlu bunları bir şekilde piyasadan temin ederek ifa etmek zorundadır.⁵² Diğer taraftan şayet borçlu, borcunu yardımcı kişiler aracılığıyla yerine getirirken bu kişilerin haksız fiilleri sonucunda borçlanılan edimin yerine getirilmesi imkânsızlaşmışsa, kendisi kusursuz olsa bile sorumlu olur (BK.m.100). Aynı şekilde borçlu, temerrüde düştüğü takdirde beklenmeyen hal nedeniyle edimin ifasının imkânsızlaşmasından sorumlu olur (BK.m.102).⁵³

C-BORÇLUNUN SORUMLU OLMADIĞI SONRAKİ İMKÂNSIZLIK HALLERİ

İmkânsızlığa neden olan bazı olaylar, nitelikleri itibariyle borçluya yüklenemezler. Borçlanılan edimin beklenmeyen hal, mücbir sebep, karşı tarafın veya üçüncü bir kişinin

davalı, Bakanlığın döviz tahsis etmemesini önceden öngörülemeyen bir olay (BK. md. 117 anlamında bir kusursuz imkânsızlık) olarak ileri süremez. Sorumluluktan kurtulmak isteyen davalının "ithalattı- mal alımını-yetkili makamın döviz tahsis etmesi şartına bağlaması" gerekir (Reisoğlu, s.357).

48. Birsen, s.546; Kılıçoğlu, s.630-631; Huguenin, s.93.

49. Dural, "İmkânsızlık Kavramı", s.54; Altunkaya, s.139.

50. Tandoğan, s.416; Bilge Umar, "Borçluya İsnat Olunamayan İmkânsızlık Sebebiyle Ademi İfa", *Adalet Dergisi*, s.9-10, Ankara, 1961, s.971; YHGK. T. 16.02.1983, E.11-440, K. 33, www.meseyazilim.com (E.T: 26.04.2010).

51. Eren, s.1251; Altunkaya, s.139.

52. Kılıçoğlu, s.630; Eren, s.1251.

53. Eren, s.1251; Gauch, Schlupe, N. 3277 vd.; Dural, *Sonraki İmkânsızlık*, s.110.

kusurundan dolayı imkânsızlaşması halinde durum böyledir.⁵⁴ Borçlu, edimin ifasının kendi kusuru olmaksızın imkânsız hale geldiğini, ifa imkânsızlığının bir olağanüstü hal (beklenmeyen hal) veya mücbir sebepten kaynaklandığını iddia ederse, borçtan kurtulabilmek için bu iddiasını ispat etmek zorundadır.⁵⁵ Sözleşmeden doğan bu borçta borçlu kusursuzluğunu ispat etmedikçe sorumluluktan kurtulamaz.

Beklenmeyen hal ve mücbir sebep çoğu zaman birbiriyle karıştırılmakla birlikte birbirinden farklı iki kavramdır. Beklenmeyen halde öngörülmezlik ve kaçınılmazlık unsurları nisbi niteliktedir. Başka bir ifadeyle, ifanın imkânsızlaşmasına yol açan olayın borçlu için aşılmaz, kaçınılmaz ve engellenemez nitelikte bulunması yeterlidir. Buna karşılık, mücbir sebepte, olay, meydana geliş tarzı bakımından objektif olarak karşı konulmaz bir şiddetle meydana gelmekte ve ifayı mutlak olarak imkânsız kılmaktadır.⁵⁶

Aslında mücbir sebeple beklenmeyen hal, oluşu ve niteliği itibariyle farklı değildir. Örneğin bir yangın olayı, hem beklenmeyen hal hem mücbir sebep olarak karşımıza çıkabilir. İkisi arasındaki fark, daha çok olayın meydana geliş şekli ve şiddeti ile ilgilidir ve mücbir sebep beklenmeyen hale oranla daha ağır bir yoğunluk ve şiddet taşır.⁵⁷ Ayrıca, mücbir sebep harici bir olay iken; beklenmeyen hal, hem harici bir olay hem de işletme ve faaliyet içi bir olay olabilir.⁵⁸ Örneğin yurt genelinde yapılan genel grev mücbir sebep olduğu halde, borçlunun fabrikasında yapılan bir grev beklenmeyen haldir. Niha yet mücbir sebep tek başına sorumluluğu ortadan kaldırdığı halde, beklenmeyen hal her zaman tek başına sorumluluğu kaldırmaya yeterli değildir.⁵⁹

1. BEKLENMEYEN HAL

Borçlar Kanununda beklenmeyen hal kavramı tanımlanmamıştır. Doktrinde, beklenmeyen hal, borçlunun kusuru olmadan gerçekleşen, sözleşme yapılırken görülmeyen ve borca aykırı davranışa kaçınılmaz bir şekilde sebep olan olaylar olarak ifade edilmektedir.⁶⁰ Beklenmeyen halden söz edilebilmesi için öncelikle beklenmeyen hali oluşturan bir olayın gerçekleşmesi, bu olay nedeniyle borcun ihlali, gerçekleşen olay ile borcun ihlali arasında uygun illiyet bağı ve son olarak beklenmeyen hale sebep olan olayın borçlu için kaçınılmaz olması gerekir.

54. Altaş, s.52.

55. Reisoğlu, s.348; Y. 17. HD., T. 22.01.2008, E. 3332, K. 265, www.meseyazilim.com (E.T: 17.04.2010).

56. Feyzioğlu, s.1345.

57. Feyzioğlu, s.1344.

58. Tandoğan, s.465; Bozer s.221.

59. Tandoğan, s.466.

60. Feyzioğlu, s.220; Tandoğan, s.461; Oğuzman, Öz, s.357; Reisoğlu, s.313.

*a—BEKLENMEYEN HALİN UNSURLARI**aa—Beklenmeyen hali oluşturan bir olayın gerçekleşmesi*

Borçlu, gereken bütün dikkat ve özeni göstermesine rağmen borcun ifasının imkânsızlaştığını ve bunda bir kusurunun bulunmadığını ispat etse bile, bu durum mutlaka imkânsızlığın beklenmeyen halden ileri geldiğini göstermez. Beklenmeyen hali ileri sürerek borcundan kurtulmak isteyen borçlu, bu hale neden olan bir olayın varlığını ispatlamalıdır.⁶¹ Bu olay; borçlunun ihmali olmaksızın sel sularının teslim edilecek şeyi götürmesi ya da fırtına, don gibi tabii bir olay; ithal yasağı veya kamulaştırmada olduğu gibi hukuki bir olay olabileceği gibi, savaş, toplu ambargo gibi beşeri bir olay da olabilir.⁶²

bb—Borcun ihlali

Beklenmeyen halin ikinci unsuru borcun ihlaldir. Borç doğuran sözleşmenin yapılmasından sonra borcun ifasının yukarıda belirtilen tabii, hukuki veya beşeri bir olay nedeniyle imkânsız hale gelmesi sebebiyle, borçlanılan edimin yerine getirilmemesi, yani borca aykırılığın söz konusu olması gerekir.⁶³

cc—Uygun illiyet bağı

Borcun ifa edilememesi ile meydana gelen olay arasında illiyet bağı bulunmalıdır. Başka bir ifadeyle beklenmeyen bir hal sonucunda borcun ifasının imkânsız hale gelmesi gerekir.⁶⁴ Beklenmeyen hal sonucunda borcun ifa edilememesinde borçlunun da kusuru varsa, bu durumda beklenmeyen hal, borçlu için borçtan kurtulma sebebi değil sadece alacaklıya ödenecek tazminattan indirim sebebi teşkil eder.⁶⁵

dd—Beklenmeyen hale sebep olan olayın borçlu için kaçınılmaz olması

Beklenmeyen hale sebep olan olay, borçlu açısından öngörülemez ve kaçınılmaz olmalıdır.⁶⁶ Örneğin; sözleşme yapıldıktan sonra meydana gelen yangın, ithal yasağı, grev, boykot ve sair gibi sebeplerle borç konusu edimin ifasının imkânsızlaşmasında beklenmeyen hal söz konusudur.⁶⁷ Ancak burada önemli olan, olayın kaçınılmaz ya da öngörülemez olması değil, olayın sonucunda borcun hiç veya gereği gibi yerine getirilememesinin kaçınılmaz, önlenemez olmasıdır. Örneğin bir nehrin taşması halinde bu olaydan

61. Tandoğan, s.461

62. Reisoğlu, s.347; Tandoğan, s.396-397; Altaş, s.51; Bozer, s.221.

63. Tandoğan, s.461; Oğuzman, Öz, s.358.

64. Feyzioğlu, s.223.

65. Tandoğan, s.462.

66. Tekinay, Akman, Burcuoğlu, Altop, s.1341; Bozer, s.222; Y. 21. HD., T. 18.04.2005 E. 2162 K. 3880, www.meseyazilim.com (E.T: 25.04.2010).

67. Tekinay, Akman, Burcuoğlu, Altop, s.1341.

kaçınmak mümkün değildir; fakat bir müteahhidin inşa ettiği binanın yıkılmasını önlemek için tedbirler alması mümkün olabilir; ancak böyle bir imkânı yoksa bu durumda beklenmeyen hal söz konusu olur.⁶⁸

Borçlunun edimin ifasının imkânsızlaşmasını önlemek için gerekli tedbirleri alıp alamayacağı hususunda, aynı şartlar altında dürüst ve makul, ortalama bir kimsenin meydana gelen olayın sonuçlarını önleyip önleyemeyeceğine bakmak gerekir. Fakat buradaki imkânsızlık bir bakıma nisbi bir imkânsızlık olarak değerlendirilmelidir.⁶⁹ Çünkü yalnızca borç ilişkisinin niteliği ve iyi niyet kuralları, borçluya makul ölçülerdeki davranış ya da hareketinden daha çok dikkat veya özen gösterme mecburiyetini yüklememektedir. Bu sebeple olağanüstü tedbirleri almamış olması sebebiyle borçlu sorumlu tutulmamaktadır. Borçludan yükümlendiği borcun ihlalini önleyebilmek için aşırı masraf gerektiren tedbirler alması veya sağlığını ya da hayatını tehlikeye atması gibi makul ölçüleri aşan fedakârlıklar yapması beklenemez.⁷⁰

3. MÜCBİR SEBEP

Mücbir sebep, borçlunun faaliyet ve işletmesi dışında oluşan ve borcun ihlalini kesin olarak kaçınılmaz hale getiren, öngörülmesi veya önlenmesi objektif olarak mümkün olmayan olağanüstü bir olaydır.⁷¹

Bu tanımdan yola çıkarak mücbir sebebin unsurlarını, ifanın imkânsız hale gelmesine yol açan harici bir olayın varlığı, borcun ihlal edilmesi, bu ihlalin kaçınılmaz ve öngörülmez olması olarak sayabiliriz.

a—MÜCBİR SEBEBİN UNSURLARI

aa—İmkânsızlığa neden olan olayın harici bir olay olması

İmkânsızlığa neden olan olay, harici bir olay olmalıdır.⁷² Mücbir sebep olarak nitelendirilen harici olayın, borçlunun kendi iradesi dışında olması, kendi durumu ve işletmesi ile bağlantısının olmaması gerekmektedir. Bu yüzden, deprem, aşırı yağmurlar, aşırı kuraklık, genel grev, yıldırım düşmesi, savaş, devlet tarafından bir ithalat ya da ihracat yasağının konulması hallerinde, ifanın imkânsızlaşmasında sebep haricidir. Buna karşılık borçlunun fabrikasındaki bir kazanın patlaması, bir otelde yangın çıkması hallerinde

68. Tandoğan, s.462.

69. Feyzioğlu, s.222.

70. Tandoğan, s.462; Feyzioğlu, s.222

71. Akıntürk, s.168; Altaş, s.53; Tekinay, Akman, Burcuoğlu, Altop, s.1344; Tandoğan, s.464; Oğuzman, Öz, s.357; Reisoğlu, s.313; Tamer İnal, *Borca Aykırılık ve Sonuçları*, İstanbul, Kazancı Yayınları, 2004, s.226.

72. Y. 11. HD., T. 11.10.2004, E. 398, K. 9577, www.meseyazilim.com (E.T: 25.04.2010).

ise, bu olaylar harici bir sebepten değil borçlunun işletmesinden doğdukları için, mücbir sebep değil yalnızca birer beklenmeyen hal olarak kabul edilebilir.⁷³

Mücbir sebebi oluşturan olayın fiilen gerçekleşmesi gerekir. Bu yüzden, olayın yalnızca olma tehlikesi veya ihtimali mücbir sebepten söz edebilmek için yeterli değildir.⁷⁴

bb—Borcun ifasını imkânsız hale getiren olayı önlemenin mümkün olmaması

Edimin ifasının imkânsızlaşmaması için gerekli her türlü tedbir alınsa ve yeterli özen gösterilse dahi olayın meydana gelmesi borçlu da dâhil olmak üzere herkes için karşı konulamaz, kaçınılmaz nitelikte olmalıdır. Beklenmeyen hallerden farklı olarak mücbir sebepte tamamen objektif bir biçimde, her kim olursa olsun, insan iradesinin ve alacağı tedbirlerin yenemeyeceği güçte bir engel söz konusu olmalıdır. Bu nedenle tekniğin ve aklın bütün imkânları kullanılmış olsa bile olayın gerçekleşmesinin önlenemeyeceği ve borcun ifa edilememesine engel olunamayacağı ispat edildiği takdirde mücbir sebepten bahsedilebilecektir.⁷⁵

cc—Borcun ifasını imkânsız hale getiren olayın sonuçlarının öngörülmez olması

Doğal, sosyal ya da hukuksal kaynaklı mücbir sebepte mutlak olan öngörülmezlik, mücbir sebebi oluşturan olay değil bu olayın doğurduğu sonuçtur.⁷⁶ Borçlu karşı konulması imkânsız bir engelin meydana gelme ihtimalini bilerek ve göze alarak edimin ifasını taahhüt etmişse, olay meydana geldikten sonra borçlu artık kusursuz imkânsızlık sebebine dayanarak borçtan kurtulamaz.⁷⁷ Borçlu, iradesiyle meydana gelen bir durum sonucunda borcunu ödeyemez hale gelmişse mücbir sebep söz konusu olamaz. Örneğin bir kimsenin kasten suç işleyip cezaya mahkûm olması sonunda ticari işletmesinin tasfiyeye uğraması mücbir sebep sayılmaz.

dd—Olay ile borcun ifa edilememesi arasında bir illiyet bağı bulunması

Borcun ifası mücbir sebep olarak nitelendirilen bir olayın sonucunda imkânsız hale gelmelidir. Örneğin deprem sonucunda kiralanan evin yıkılması dolayısıyla kiralayanın evi teslim borcunu yerine getirememesinde, yıldırım düşmesi sonucu çıkan yangında borca konu eşyanın yanması veya borç konusu malın ithalinin devlet tarafından yasaklanması sebebiyle ithal edilemeyeşi gibi hallerde borcun ifa edilemeyeşi ile olay arasında uygun illiyet bağı vardır.⁷⁸

73. Feyzioğlu, s.226; Tandoğan, s.465; Bozer, s.223.

74. Abdullah Pulat Gözübüyük, *Mücbir Sebepler Beklenmeyen Haller*, Ankara, Kazancı Yayınları, 1977, s. 92.

75. Feyzioğlu, s.227; Gözübüyük, s.89; Tandoğan, s.465.

76. Altaş, s.55;Y.19. HD., T. 25.10.2002, E. 4558, K. 6953, www.meseyazilim.com (E.T: 15.04.2010).

77. Feyzioğlu, s.227.

78. Feyzioğlu, s.228; Tandoğan, s.463; Bozer, s.223.

4. KARŞI TARAFIN KUSURU

Alacaklının kusurlu davranışı sebebiyle de borçlu sorumluluktan kurtulabilir. Fakat bunun için alacaklının kusurlu davranışı tek başına borçlunun edimini imkânsızlaştıracak nitelikte olmalıdır. Alacaklının kusurlu davranışı dışında başka olaylar da edimin imkânsızlaşmasına neden olmuşsa, alacaklının kusuru yalnızca tazminattan indirim sebebi olup borçlunun sorumluluğunu ortadan kaldırmaz.⁷⁹

5. ÜÇÜNCÜ ŞAHSIN KUSURU

Borca konu edimin ifası, üçüncü bir kişinin kusurlu davranışı sebebiyle imkânsız hale gelmişse, borçlu bu durumu ispat ederek sorumluluktan kurtulabilir. Ancak bunun için karşı tarafın kusurunda olduğu gibi üçüncü kişinin kusurunun da borçlanılan edimi tek başına imkânsız hale getirecek yoğunlukta olması gerekir.⁸⁰

D-BORÇLUNUN SORUMLU OLMADIĞI SONRAKI İMKÂNSIZLIĞIN HÜKÜM VE SONUÇLARI

1. GENEL OLARAK

Borçlanılan edimin ifasının sonradan imkânsız hale gelmesinin en önemli sonucu, borcun sona ermesidir.⁸¹ Kusursuz sonraki imkânsızlık, asıl borç ile birlikte ona bağlı olan fer'i borçları da sona erdirir ve borçlu sorumluluktan kurtulur.⁸²

Borçlu, borcun ifasının imkânsız hale gelmesinde bir sorumluluğu olmadığını, kendisine herhangi bir kusur yüklenemeyeceğini ispat ederse, karşı tarafa tazminat ödemeksizin borcundan kurtulur.⁸³

Borcun ifasının imkânsızlığını gören borçlunun, alacaklının uğrayacağı zararın artmasını önlemek için, iyi niyet kuralları gereği durumdan alacaklıyı zamanında haberdar etmesi gerekir.⁸⁴ Burada borçlu açısından Medeni Kanun'un 2. maddesinden doğan bir yan yükümlülük söz konusudur ve bu yükümlülüğünü yerine getirmeyen borçlu alacaklının bu yüzden uğrayacağı zararını karşılamak zorunda kalacaktır.⁸⁵

Edimin ifasının tamamen imkânsız hale gelmesi halinde borcun tümü sona ererken; kısmi imkânsızlık söz konusuysa borç, ifanın mümkün olmadığı oranda or-

79. Akıntürk, s.53.

80. Akıntürk, s.53.

81. Eren, s.1252; Birsen, s.544; Kılıçoğlu, s.631; Gauch, Schlupe, N. 3281; Oğuzman, Öz, s.444; Saymen, Elbir, s.872.

82. Akıntürk, s.169.

83. Eren, s.1252; Feyzioğlu, s.462; Kılıçoğlu, s.631; Gauch, Schlupe, N. 3282.

84. Feyzioğlu, s.462; Eren, s.1252; Oğuzman, Öz, s.431; von Tuhr, s.600.

85. Eren, s.1252; Oğuzman, Öz, s.431.

tadan kalkar ve borçlu edimin imkânsızlaşmayan kısmını ifa etmekle yükümlü olur.⁸⁶

Borçlar Kanunu 117. maddesinin birinci ve ikinci fıkralarında düzenlenen kurala göre, imkânsızlık sebebiyle edimin ifa edilememesinden doğan zarara alacaklı, karşı edimin imkânsız hale gelmesinden doğan zarara da borçlu katlanır. Maddenin son cümlesi ise bu kurala istisnalar getirmektedir. Söz konusu maddeye göre borcun sona ermesinin hüküm ve sonuçlarını tek tarafa borç yükleyen ve iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler açısından ayrı ayrı incelemek yerinde olacaktır.

2. TEK TARAF A BORÇ YÜKLEYEN SÖZLEŞMELERDE BORÇLAR KANUNU'NUN 117. MADDESİNE GÖRE BORCUN SONA ERMESİ VE SONUÇLARI

a-PARÇA VE CİNS BORÇLARINDA

Borçlanılan edimin konusu, ferdi özellik ve nitelikleriyle tam olarak belirlendiği parça borcu olan tek taraflı sözleşmelerde, borca konu edim, sözleşmenin kurulmasından sonra borçlunun kusuru olmaksızın objektif, sürekli ve kesin olarak imkânsızlaşırsa, borçlu Borçlar Kanunu'nun 117/I. maddesine göre herhangi bir tazminat ödemeksizin borcundan kurtulur.⁸⁷ Bu durumda taraflar arasındaki borç ilişkisi tamamen sona erdiği için, rehin ve kefalet gibi fer'i haklar da sona erer ve alacaklı kendisine taahhüt edilen edimin ifasını isteyemez. Bu halde kanun veya sözleşmede aksine bir hüküm yoksa doğacak zarara alacaklı katlanacaktır. Çünkü tek tarafa borç yükleyen ve konusu parça borcu olan bir sözleşmede, borçlandığı edimin ifasına karşılık bir talepte bulunamayan borçluyu meydana gelen zarardan sorumlu tutmak hakkaniyete uygun bir yaklaşım olmayacaktır.⁸⁸

Tarafların yaptıkları sözleşmeyle borca konu edimi sadece genel nitelikleri ve özellikleri ile belirledikleri cins borçlarında ise, borçlanılan edim, borçlunun kusuru olmadan

86. Saymen, Elbir, s.872; Feyzioğlu, s.463; Akıntürk, s.169; Serozan, s.163; Oğuzman, Öz, s.433; Gauch, Schlupe, N. 3315; Huguenin, s.96.

Borçlar Kanun Tasarısının 137. maddesinde mevcut kanunda bulunmayan bir düzenlemeye yer verilmiş ve kısmi imkânsızlık hali hükme bağlanmıştır. Buna göre, borcun ifası borçlunun sorumlu tutulamayacağı sebeplerle kısmen imkânsızlaşırsa borçlu, borcunun sadece imkânsızlaşan kısmından kurtulur. Ancak, bu kısmî ifa imkânsızlığı önceden öngörülseydi taraflarca böyle bir sözleşmenin yapılmayacağı açıkça anlaşılırsa, borcun tamamı sona erer. Hükümün ikinci fıkrasında ise, tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler bakımından kısmi imkânsızlık düzenlenmiştir. Buna göre tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde, taraflardan birinin borcu, kısmen imkânsızlaşır ve alacaklı kısmen ifaya razı olursa, kendi edimini de o oranda ifa edecektir. Buna karşılık alacaklının ifanın kısmen yapılmasına razı olmaması veya kendi ediminin bölünemeyen nitelikte olması durumunda tam imkânsızlığa ilişkin hükümler uygulama alanı bulacaktır.

87. Birsen, s.547; Eren, s.921.

88. Tunçomağ, s.72.

imkânsız hale gelmiş olsa bile, edimin ifa anına kadar doğacak zarar borçluya ait olacaktır.⁸⁹ Çünkü cins borçlarında ifa anına kadar borçlanılan edim ferdi özellik ve nitelikleriyle tam olarak belli değildir. İfası gereken şey borçlunun kusuru olmaksızın yok olsa bile, borçlu ifa anına kadar borca konu edim türünden malları üçüncü bir kişiden temin edebilir.⁹⁰

Borçlanılan edimin, belirli bir stoktan veya belirli bir yerdeki şeyden verileceğinin kararlaştırıldığı sınırlı cins borçlarında, edimin borçlunun kusuru olmaksızın imkânsızlaşması halinde zarara kimin katlanacağı hususunda parça borçlarına ilişkin kuralların uygulanması gerektiği kabul edilmektedir.⁹¹ Çünkü bu tür borçlarda borçlunun taahhüdü, yalnızca belirlenen yerdeki şeyden veya stoktan borcun ifa edileceğine ilişkindir. Bu nedenle borcun ifasının objektif, sürekli ve kesin olarak imkânsızlaşması halinde borçlu sorumluluktan kurtulur ve edimin ifa edilememesinden doğan zarar da sözleşmenin kurulduğu anda alacaklıya geçer. Örneğin belirli bir çiftliğin, belirli bir yıldaki ürününün tamamen yok olması, belirli bir depodaki kitapların tamamen yanması hallerinde borçlu kusurlu değilse borcundan kurtulacaktır.⁹²

Sınırlı cins borcunun tamamının değil de yalnızca bir kısmının imkânsızlaşması halinde, borçlu, geri kalan kısmı tek bir alacaklı varsa sadece ona, birden çok alacaklı varsa, kalan kısmı dürüstlük kurallarına uygun olarak alacaklılar arasında orantılı olarak paylaşmak suretiyle borcunu ifa eder.⁹³

b-SEÇİMLİK BORÇLARDA

Borçlanılan edimin birden çok olması ile birlikte, seçim hakkı kendisine bırakılan borçlunun bunlardan sadece birini seçerek borcunu ifa edebildiği seçimlik borçlarda,⁹⁴ edim veya edimlerin ifasının imkânsızlaşmasına ilişkin Borçlar Kanunu'nda özel bir düzenleme yoktur. Bu sebeple seçimlik borçlarda imkânsızlık hususunda genel hükümler uygulama alanı bulacaktır.

Seçimlik borçlarda imkânsızlığı, edimlerden birinin veya tamamının imkânsızlaşmasına göre ayrı ayrı değerlendirmek gerekir. Şayet sözleşme kurulduktan sonra, fakat seçim hakkı kullanılmadan önce edim imkânsız hale gelirse, diğer edim kendiliğinden imkânsızlaşan edimin yerini alarak borcun konusunu oluşturacaktır.⁹⁵ Bunun yanı sıra

89. Eren, s.921; Tunçomağ, s.71.

90. Eren, s.922.

91. Eren, s.922; Oğuzman, Öz, s.444.

92. Eren, s.922.

93. Eren, s.923; Altaş, s.64; Tunçomağ, s.71.

94. Oğuzman, Öz, s.217; Reisoğlu, s.261; Tunçomağ, s.74.

95. Oğuzman, Öz, s.219; Tunçomağ, s.80; Dural, *Sonraki İmkânsızlık*, s.147; Başpınar, ss.118-119.

sözleşme kurulduktan sonra, fakat seçim hakkı kullanılmadan önce edimlerin tamamı imkânsız hale gelmişse, genel kural uyarınca borçlu borcundan kurtulur.⁹⁶

c—TAM İKİ TARAFAYA BORÇ YÜKLEYEN SÖZLEŞMELERDE BORÇLAR KANUNU'NUN 117. MADDESİNE GÖRE BORCUN SONA ERMESİ VE SONUÇLARI

Tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde kusursuz imkânsızlık sebebiyle borcun sona ermesi ve bunun sonuçları Borçlar Kanunu'nun 117. madde ikinci fıkrasında düzenlenmiştir. Söz konusu düzenlemeye göre, imkânsızlık nedeniyle borcu sona eren taraf, kendisine henüz ifa edilmemiş olan karşı edimi isteme hakkından mahrum olduğu gibi, edim kendisine ifa edilmişse bunu, sebepsiz zenginleşme hükümlerine (BK. m. 61 vd.)⁹⁷ göre karşı tarafa iade etmekle yükümlüdür.⁹⁸

Burada kural, borçlunun henüz ifa edilmemiş olan karşı edimi isteme hakkını kaybedeceği yönünde iken, istisnai bazı hallerde borçlunun imkânsızlık sebebiyle borcundan kurtulmasına karşılık, karşı edim henüz ifa edilmemişse, bunun ifasını talep etme; edim daha önce ifa edilmişse bunu alıkoyma hakkının mevcut olduğu kabul edilmektedir. Bu istisnai durumlar kanundan veya sözleşmeden kaynaklanabilir.⁹⁹

Bu konuda kanundaki en önemli istisna, satım sözleşmesinde düzenlenmiştir (BK. m. 183/I). Borçlar Kanunu'nun 183. maddesinin birinci fıkrasına göre, kural olarak satılan şeyin yararı ve hasarı sözleşmenin kurulduğu andan itibaren alıcıya geçer. Satım sözleşmesinde satıcının kusuru olmaksızın satılan malın yok olması veya hasar görmesi halinde, malın uğradığı hasarın derecesine göre satıcı, malı alıcıya teslim etme ve mülkiyetini nakletme borcundan kurtulur.¹⁰⁰ Buna karşılık alıcı, satıcının malı teslim etme borcunun imkânsızlaşmasına rağmen malın bedelini ödemekle yükümlüdür.¹⁰¹

96. Oğuzman, Öz, s.221; Altaş, s.69; Dural, Sonraki İmkânsızlık, s.147; Tunçomağ, s.81.

97. Burada alacaklının karşı edimi daha önce kısmen veya tamamen ifa etmiş olması halinde sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanarak borçludan geri isteyebileceğinin kabul edilmesi yerinde olmuştur. Zira borç taahhüdünde bulunan kimse karşı tarafın da bir borç taahhüt ettiğini dikkate alarak sözleşme yapmıştır. Bir tarafın borcunun imkânsızlık sebebiyle ifa edilemez hale geldiği durumlarda, diğer tarafın da taahhüt ettiği borcun hukuki sebebi ortadan kalkmış olacaktır. Sona ermiş bir sebebe dayanarak bir tarafın malvarlığı çoğalmış ve diğerinininki azalmış olduğundan sebepsiz zenginleşme hükümleri uygulanabilir (Birsen, s.547; Saymen, Elbir, s.874). Örneğin, bir heykel yapmak üzere A ile anlaşan ve bedelini peşin alan heykeltıraş B'nin heykeli yapması kendisinin kusuru olmaksızın imkânsızlaşmış ise, aldığı bedeli sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre iade etmek zorundadır (Feyzioğlu, s.465).

98. von Tuhr, s.602; Eren, s.1253; Birsen, s.547; Aybay, s.151; Kılıçoğlu, s.631; Serozan, s.162; Karahasan, s.1257; Oğuzman, Öz, s.430; Saymen, Elbir, s.873; Altunkaya, s.107; Gauch, Schlupe, N. 3285.

99. Dural, *Sonraki İmkânsızlık*, s.165-166; Altaş, s.78 vd; Kılıçoğlu, s.632; Gauch, Schlupe, N. 3289.

100. Feyzioğlu, s.466; Birsen, s.548; Aybay, s.151; Tunçomağ, s.486; Kılıçoğlu, s.632; Serozan, s.164.

101. Birsen, s.548; Feyzioğlu, s.466; Oğuzman, Öz, s.431; Karahasan, s.1258; Aybay, s.151; Serozan, s.164; von Tuhr, s.604; Gauch, Schlupe, N. 3291.

Satım sözleşmesi dışında, trampa sözleşmesini düzenleyen Borçlar Kanunu'nun 232. maddesi, uzun süreli hizmet sözleşmelerinde işçinin çeşitli sebeplerle borçlandığı edimi ifa edememiş olsa dahi, işverenin edimini ifa etmek zorunda olduğunu düzenleyen Borçlar Kanunu'nun 328. maddesi, karşı edim hasarının alacaklıya ait olduğunu öngören diğer istisnai hallerdendir.¹⁰²

Kanunda öngörülen istisnalar dışında taraflar aralarında yapacakları sözleşme ile de karşı edim hasarının alacaklıya ait olacağını kararlaştırabilirler. Bu durum Borçlar Kanunu'nda geçerli olan sözleşme serbestliğinin bir sonucudur.¹⁰³

SONUÇ

Borçlar Kanunu'nun 117. maddesine göre borçlanılan edimin ifası borçlunun kusuru olmaksızın imkânsız hale gelir ve imkânsızlaşan edimin yerine borçlunun malvarlığına yeni bir değer girmezse, borç ilişkisi sona erer. Borçlunun sonraki imkânsızlığa dayanarak sorumluluktan kurtulabilmesi için edimin ifasına engel teşkil eden durumun ortaya çıkmasında kusuru olmadığını ispatlaması gerekir. Aksi halde borçlu, borcun ifa edilmemesi sebebiyle alacaklının uğradığı zararları tazmin etmek zorunda kalacaktır.

Kusursuz sonraki imkânsızlık nedeniyle borç ilişkisinin sona erebilmesi için imkânsızlığın objektif, sürekli ve kesin olması gerekmektedir. Objektif ve sübjektif imkânsızlık ayrımının Borçlar Kanunu'nun 117. maddesi anlamında önemli olmadığını savunan görüşlerin aksine, sübjektif sonraki ifa imkânsızlığının, Borçlar Kanunu m. 96 ve 117 anlamında ifa imkânsızlığını değil, borçlunun temerrüdünün sonuçlarını doğuracağını kabul etmek yerinde olacaktır. Çünkü sübjektif ifa imkânsızlığının sonraki imkânsızlık olarak kabul edilmesi halinde, çözümü güç ispat zorlukları ortaya çıkabilir.

Sübjektif ifa imkânsızlığına temerrüt hükümlerinin uygulanması kabul edilirse, alacaklıya, borca konu edimin objektif olarak ifasının mümkün olması durumunda, bu edimi başka bir yoldan temin imkânı sağlanmış olur. Bu nedenle kural olarak sadece objektif imkânsızlık Borçlar Kanunu'nun 117. maddesi anlamında borcu sona erdiren bir sebep olarak kabul edilmelidir.

Konusu parça borcu olan ve tek tarafa borç yükleyen sözleşmelerde edimin ifasının sözleşmenin kurulmasından sonra borçlunun kusuru olmaksızın imkânsız hale gelmesi halinde, borçlu herhangi bir tazminat ödemeksizin borcundan kurtulur. Cins borç-

102. Eren, s.1254; Karahasan, s.1258; Saymen, Elbir, s.875; Tunçomağ, s.799.

103. von Tuhr, s.604; Tunçomağ, s.799; Gauch, Schlupe, N. 3296; Saymen, Elbir, s.874.

larında ise “cins yok olmaz” kuralı gereğince kural olarak bir ifa imkânsızlığı nedeniyle borcun sona ermesi söz konusu değildir.

Tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde de, edimin imkânsız hale gelmesi halinde borçlu borcundan kurtulur. Bu durumda borçlu, karşı taraftan aldıklarını sebepsiz zenginleşme kurallarına göre iade etmekle yükümlü olduğu gibi, alacaklı tarafından henüz ifa edilmeyen karşı edimi isteme hakkını da kaybeder. Kural bu olmakla birlikte kanunda ve sözleşmede düzenlenen bazı istisnai hallerde borçlunun imkânsızlık sebebiyle borcundan kurtulmasına karşılık, karşı edimi isteme yetkisini kaybetmeyeceği kabul edilmektedir.

Seçimlik borçlarda, edimlerden birisinin taraflara yüklenemeyen bir nedenle imkânsız hale gelmesi durumunda borç kalan edim üzerinde devam eder. Bu durumda da edim hasarına borçlu katlanır. Bu tür borçlarda her iki edimde borçluya yüklenemeyen haller nedeniyle imkânsızlaşırsa Borçlar Kanunu’nun 117. maddesine göre borç ilişkisi sona erer.

KAYNAKÇA*

- AKINTÜRK Turgut, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 11. Bası, İstanbul, Beta Yayınları, 2005.
- ALTAŞ Hüseyin, *Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkânsızlık* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1991.
- ALTUNKAYA Mehmet, *Edimin Başlangıçtaki İmkânsızlığı*, Ankara, Yetkin Yayınları, 2005.
- AYBAY Aydın, *Borçlar Hukuku Dersleri Genel Bölüm*, 11. Bası, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1995.
- BAŞPINAR Veysel, *Borç Sözleşmelerinin Kısmi Butlanı*, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1998.
- BECKER Hermann, *Kommentar Zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch*, Band VI: Obligationenrecht I. Abteilung Allgemeine Bestimmungen Art. 1-183 OR, 2. Auflage, Bern, Stämpfli Verlag, 1941.
- BİRSEN Kemalettin, *Borçlar Hukuku Dersleri Borçların Genel Hükümleri*, 4. Bası, İstanbul, 1967.
- BOZER Ali, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 2. Bası, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2007.
- BROX Hans, WALKER Wolf-Dietrich, *Allgemeines Schuldrecht*, 30. Auflage, München 2004.
- DURAL Mustafa, *Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkânsızlık*, İstanbul, 1976 (Sonraki İmkânsızlık).
- DURAL Mustafa, “İmkânsızlık Kavramı ve Türleri”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, Cilt VII, Sayı 1, 1973, ss.11-58 (İmkânsızlık Kavramı).
- EREN Fikret, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 8. Bası, İstanbul, Beta Yayınları, 2003.

* Birden fazla eserinden yararlanılan yazarlara yapılan atıflarda kullanılan kısaltmalar parantez içinde belirtilmiştir.

- ERZURUMLUOĞLU Erzan, *Borçlar Hukuku Sistemine Göre Borçluya Yüklenemeyen Nedenlerden Dolayı Edimin Yerine Getirilememesi*, Ankara, 1970.
- FEYZİOĞLU Necmeddin Feyzi, *Borçlar Hukuku*, Cilt I Genel Hükümler, 2. Bası, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1976.
- GAUCH Peter, SCHLUEP Walter R., *Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeinen Teil Band I-II*, 6. Auflage, Zürich, Schulthess Verlag, 1995.
- GÖZÜBÜYÜK Abdullah Pulat, *Mücbir Sebepler Beklenmeyen Haller*, Ankara Kazancı Yayınları, 1977.
- GUHL Theo, KOLLER Alfred, SCHNYDER Anton K., DRUEY Jean Nicolas, *Das Schweizerische Obligationenrecht*, 9. Auflage, Zürich Schulthess Verlag, 2000.
- HUGUENİN Claire, *Obligationenrecht Allgemeiner Teil*, 2. Auflage, Zürich, Schulthess Verlag, 2006.
- İNAL Tamer, *Borca Aykırılık ve Sonuçları*, İstanbul, Kazancı Yayınları, 2004.
- KARAHASAN Mustafa Reşit, *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Cilt II, İstanbul, Beta Yayınları, 2003.
- KILIÇOĞLU M. Ahmet, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 5. Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, 2005.
- KRAMER Ernst A., *Berner Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht: Das Obligationenrecht: Band VI: 2. Teilband: Art. 19-22 OR*, Bern, Stämpfli Verlag, 1991.
- LARENZ Karl, *Lehrbuch des Schuldrechts*, 1. Band, Allgemeiner Teil, 14. Auflage, München, Beck Verlag, 1987.
- OĞUZMAN M.Kemal, ÖZ M.Turgut, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 5. Bası, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2006.
- REİSOĞLU Safa, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 19. Bası, İstanbul, Beta Yayınları, 2006.
- SAYMEN Ferit H., ELBİR Halid K., *Türk Borçlar Hukuku Umumi Hükümler*, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1966.
- SCHWENZER Ingeborg, *Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeiner Teil*, 4. Auflage, Bern, 2006.
- SELİÇİ Özer, *Borçlar Kanuna Göre Sözleşmeden Doğan Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1976.
- SEROZAN Rona, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Cilt III, İfa, İfa Engelleri, Haksız Zenginleşme, 3. Bası, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2002.
- TANDOĞAN Haluk, *Türk Mes'uliyet Hukuku*, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1961.
- TEKİNAY Selahattin Sulhi, AKMAN Sermet, BURCUOĞLU Haluk, ALTOP Atilla, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 5. Bası, İstanbul, 1985.
- TOPUZ Seçkin, CANBOLAT Ferhat, "Türk-İsviçre ve Alman Borçlar Hukukunda İmkânsızlığın Düzenlenişi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 57, Sayı 3, Ankara, 2008, ss.673-718.
- TUNÇOMAĞ Kenan, *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Cilt I, İstanbul, İstanbul, Üniversitesi Yayınları, 1976.
- UMAR Bilge, "Borçluya İsnat Olunamayan İmkânsızlık Sebebiyle Ademi İfa", *Adalet Dergisi*, ss.9-10, Ankara, 1961, ss.963-982.
- VON TUHR Andreas, *Borçlar Hukuku*, (Çev. Edege, Cevat), Ankara, Yargıtay Yayınları, 1983.
- www. meseyazilim.com.